
Інформація про автора

Гончарук Інна Василівна – аспірант кафедри економічної теорії, макро- та мікроекономіки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (вул. Васильківська 90а, м. Київ, Україна; e-mail: inna.goncharuk2016@gmail.com).

Информация об авторе

Гончарук Инна Васильевна – аспирант кафедры экономической теории, макро- и микроэкономики Киевского национального университета им. Тараса Шевченко (ул. Васильковская 90а, г. Киев, Украина; e-mail: inna.goncharuk2016@gmail.com).

Information about the author

I. Honcharuk — Graduate student of Department of Economic Theory of the Faculty of Economics at Taras Shevchenko National University of Kyiv (90a Vasylykivska St., Kyiv, Ukraine; e-mail: inna.goncharuk2016@gmail.com).

*Стаття надійшла до ред.
20.06.2018 р.*

JEL Classification: D42; K23; L43

УДК 658.8.03

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ РИНКОВОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА КОРПОРАТИВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Кирилюк А. О.
Шрам П. І.**

Анотація. Метою дослідження у роботі є узагальнення та розвиток науково-теоретичних положень щодо оцінки ефективності та результативності державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції. Визначено особливості та встановлено вимоги щодо проведення оцінки ефективності та результативності державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції. Узагальнено склад завдань і напрями реалізації державної політики регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції. Розроблено рекомендації щодо обґрунтування вибору інструментарію та підготовки заходів із формування й реалізації державної антимонопольної політики.

Ключові слова: державне регулювання, державна політика, антимонопольна політика, ефективність, результативність, ринкова концентрація, корпоративна інтеграція.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ И РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ РЫНОЧНОЙ КОНЦЕНТРАЦИИ И КОРПОРАТИВНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

**Кирилюк А. А.
Шрам П. И.**

Аннотация. Целью исследования в работе является обобщение и развитие научно-теоретических положений по оценке эффективности и результативности государственного регулирования процессов рыночной концентрации и корпоративной интеграции. Определены особенности, и установлены требования по проведению оценки эффективности и результативности государственного регулирования процессов рыночной концентрации и корпоративной интеграции. Обобщены состав задач и направления реализации государственной политики регулирования процессов рыночной

© Кирилюк А. О., Шрам П. І., 2018

концентрации и корпоративной интеграции. Разработаны рекомендации по обоснованию выбора инструментария и подготовки мероприятий по формированию и реализации государственной антимонопольной политики.

Ключевые слова: государственное регулирование, государственная политика, антимонопольная политика, эффективность, результативность, рыночная концентрация, корпоративная интеграция.

EVALUATING EFFICIENCY AND EFFECTIVENESS OF STATE REGULATION OF MARKET CONCENTRATION AND CORPORATE INTEGRATION

A. Kyryliuk
P. Shram

Abstract. The aim of the article is to generalize and develop the scientific and theoretical provisions for evaluating efficiency and effectiveness of state regulation of market concentration and corporate integration. The features of evaluating efficiency and effectiveness of state regulation of market concentration and corporate integration are identified and requirements for its performing are determined. The composition of tasks and directions of implementing the state policy concerning the regulation of market concentration and corporate integration is generalized. There developed recommendations on the justification tools for and preparation of measures on the formation and implementation of state antimonopoly policy.

Keywords: state regulation, state policy, antimonopoly policy, efficiency, effectiveness, market concentration, corporate integration.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності та дієвості реалізації реформаторських заходів, спрямованих на підтримку тенденцій щодо стабілізації та досягнення високих темпів сталого зростання національної економіки та господарства, великою мірою визначається обґрунтованістю вибору та продуктивністю використання широкого кола засобів, механізмів та інструментарію державного регулювання. Однією з ключових сфер формування державної політики регулювання економічних явищ і процесів є регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції, через реалізацію якої забезпечується вирішення найважливіших проблем і протиріч в соціально-економічному розвитку держави: підтримка та стимулювання господарської активності економічних агентів; перешкоджання монополізації ринків і запобігання зловживанням ринковою владою; подолання негативного впливу зовнішніх ефектів (екстерналій) на динаміку економічного зростання; підтримка виробництва суспільних благ і компенсація недосконалості ринкового саморегулювання при виробництві товарів і послуг суспільного значення; надання впливу на розподіл надходів та сприяння збільшенню суспільного багатства; урівноваження платіжного балансу країни та ін. Розмаїття та складність цілей та завдань державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції визначає необхідність змістовного визначення пріоритетів і спрямованості, організаційно-методичного та інструментального наповнення державної політики регулювання економічних явищ і процесів у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення невирішених частин проблеми. Різні аспекти формування державної політики у сфері регулювання конкурентних відносин і протидії монополізації ринків розглядалися у роботах авторитетних вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як О. Безух [1], Р. Брунер [10], Ю. Гайдученко [2], Н. Корчак [5], В. Лагутін [4], А. Лажу [11], А. Мовчан [6], О. Мороз [7], Г. Несволд [11], Л. Несен [7], Д. Перелла [10], С.Рід [11], Л. Філатова [7] та ін. Проте питання оцінки ефективності та результативності політики державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції висвітлюються в переважній більшості досліджень досить фрагментарно та вимагають подальшого розвитку. З іншого боку, проблематика оцінювання дієвості та ефективності заходів з державного регулювання економіки та формування відповідної державної політики, що, зокрема, достатньо уважно вивчалася у дослідженнях таких авторів, як К. Вачковські [12], Н. Гавкалова [12], В. Зінченко [3], Ю. Іванов [3], О. Іванова [3], М. Кизим [3], А. Мордовець [8], О. Попов [8], О. Соловійова [9], Т. Четова-Терашвили [3] та ін., не враховує специфічних особливостей виконання завдань держави у сфері конкурентних відносин.

Метою дослідження у роботі є узагальнення та розвиток науково-теоретичних положень щодо оцінки ефективності та результативності державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції.

Результати дослідження. Першочерговою задачею для формування дієвої державної політики, адекватної складності, та розмаїття відповідної сфери суспільного буття як об'єкта регулювання є визначення цілей держави у цій сфері (зміст яких слід вважати відображенням відповідних суспільних інтересів) та обґрунтування доцільності використання певного інструментарію забезпечення досягнення такого роду цілей.

Цілі політики держави в сфері регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції визначаються належно до напрямів реалізації відповідного регулятивного впливу, що в цілому має відповідати імперативу забезпечення належних умов для розвитку ринкової конкуренції та протидії проявам монополізму (рис. 1).

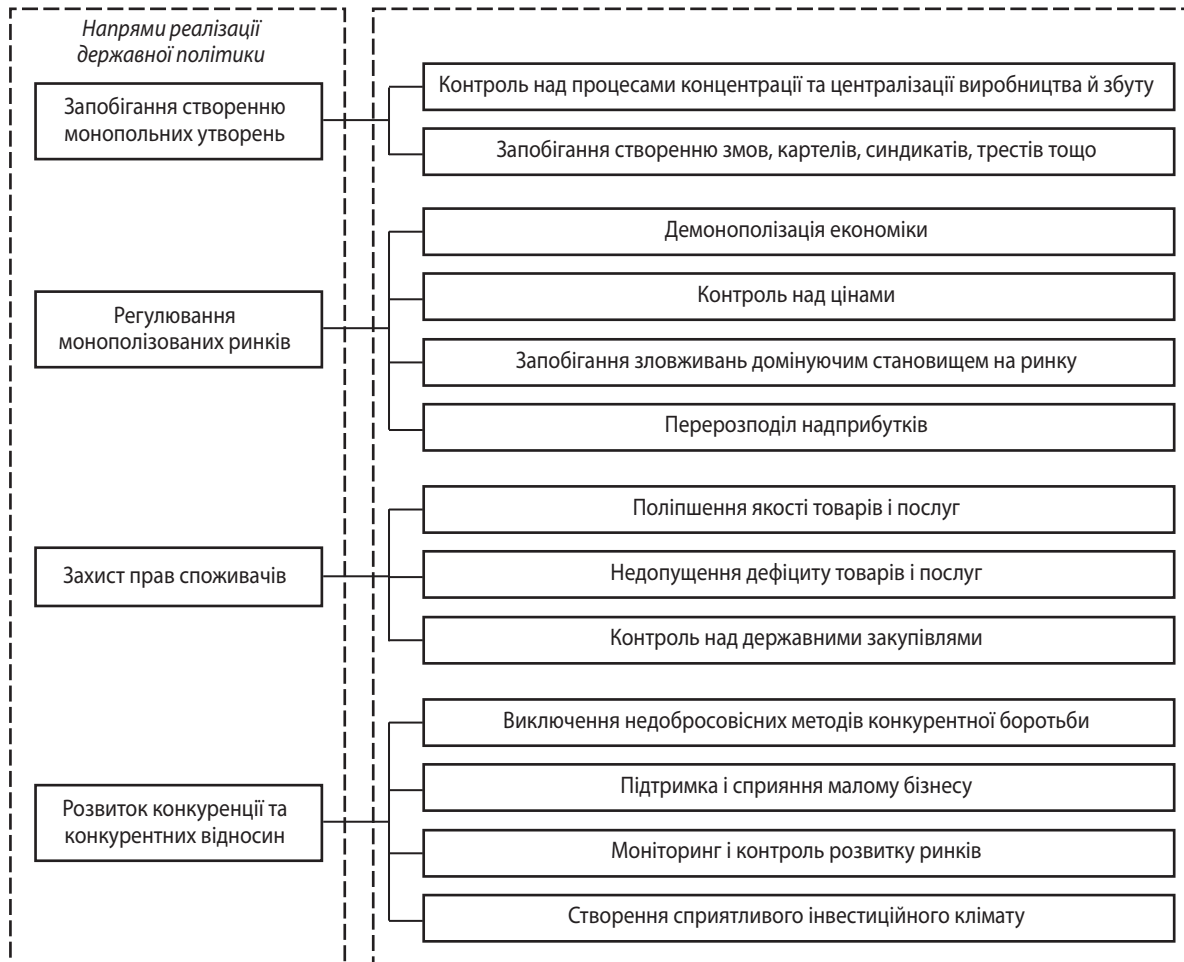

Рис. 1. Напрями та цілі реалізації державної політики у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції

Цілі держави в контексті підтримки та розвитку конкурентних ринкових відносин характеризуються надзвичайним розмаїттям, а власне державна політика у цій сфері являє собою складний механізм взаємодії багатьох елементів системи державного регулювання. Отже, державну політику регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції не можна розглядати у відриві від національної стратегії соціально-економічного розвитку та належних до неї дій держави, що визначає широкий діапазон виявлення цілей зазначеної політики. На реалізацію таких цілей активно та пасивно, прямо та опосередковано здатні справляти вплив інші елементи економічного механізму держави. Крім того, державна політика у цій сфері характеризується спрямованістю на довгострокове функціонування певної системи державних органів і впровадження розмаїтого комплексу заходів щодо підтримки певного рівня конкурентності ринкових відносин, що, своєю чергою, обумовлює практичну недосяжність певних цілей у короткостроковий період і потребує їх постійної пролонгації. Такі цілі необхідно віднести до пріоритетів реалізації політики, що потребують постійного моніторингу і контролю, оскільки не можуть бути ув'язані із отриманням конкретних кінцевих результатів. Проте цільові орієнтири державної політики в цьому контексті можуть отримати належне визначення через проміжні показники, проміжні цілі, досягнення або недосягнення яких характеризує ефективність та результативність дій держави у сфері регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції.

Таким чином, з точки зору обґрунтування напрямків і стратегічних орієнтирів державної політики, а також розробки заходів, необхідних для досягнення поставлених цілей та отримання бажаних результатів,

доцільним є визначення диференціації цілей за критеріями ефективності та результативності. Необхідність такої диференціації визначається розмаїттям цілей і завдань державної політики у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції, в рамках якої частка очікуваних результатів носить досить чіткий і формалізований характер (зокрема, дозволяє визначити цільовий характер видатків, які мають бути витрачені для досягнення цих цілей), тобто такі цілі повністю відповідають критерію ефективності. Водночас інша група цілей залишається неосязною або складнішою в чіткому визначенні, тобто ця група цілей відповідає критерію результативності.

Наведені цілі державної політики обумовлюють подальші заходи, необхідні для їх досягнення та отримання певного результату, тобто визначення її результативності. Формування критеріїв оцінки результативності державної політики опирається на цілі, які переслідує політика в рамках свого функціонування та ступінь їх досягнення.

Ефективність державної політики у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції є похідною від загальної ефективності реалізації економічної стратегії держави. Її можна оцінити шляхом аналізу результативності складових державної політики.

До основних критеріїв, що характеризують ефективність державного регулювання у цій сфері, слід віднести насамперед співвідношення результатів політики з очікуваними параметрами ринкової конкуренції, а також ресурсемність цієї політики, тобто співвідношення цілей політики з коштами, витраченими на її реалізацію. Серед інших критеріїв оцінки ефективності державної політики слід відзначити забезпечення ефективності та стабільності функціонування національної економіки, що оцінюється з точки зору довгострокових пріоритетів, до яких відноситься підвищення добробуту суспільства, продуктивність використання виробничого потенціалу, комплекс неекономічних цілей довгострокового розвитку, що відповідають колективним та індивідуальним інтересам тощо.

Але проведення комплексної оцінки за окремими вищезазначеними критеріями є достатньо складним, тому ефективність конкурентної політики можна визначити через сукупність критеріїв різних її складових. Тобто необхідно визначити складові, що впливають на досягнення вищезазначених цілей та можуть бути кількісно або якісно охарактеризовані (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика напрямків оцінювання ефективності та результативності державного регулювання у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції

Цілі	Напрямки оцінювання		
	Аналіз ситуації на ринку	Антимонополюсна складова	Конкурентна складова
1	2	3	4
Контроль над процесами концентрації та централізації	Аналіз рівня концентрації та монополізації ринку	Утримання рівня концентрації та монополізації	Підвищення частки ринку малих і середніх підприємств
Запобігання створенню змов, картелів, синдикатів, трестів тощо		Зниження частки ринку провідних товаровиробників	Збільшення частки ринку малих і середніх підприємств
Демоніполізація економіки			
Контроль над цінами	Аналіз цінової політики підприємств, визначення середньоринкової ціни, що забезпечує беззбитковість підприємств галузі	Не допущення завищення цін підприємств з домінуючим положенням на ринку	Недопущення демпінгування цін з метою витіснення менших підприємств
Запобігання зловживанням домінуючим становищем на ринку	Моніторинг діяльності підприємств на предмет зловживань домінуючим положенням на ринку	Боротьба із зловживаннями домінуючим положенням на ринку	Сприяння розвитку добросовісної конкуренції на ринку
Перерозподіл надприбутків	Оцінка прибутковості підприємств галузі	Підвищення ставок оподаткування для підприємств з домінуючим положенням на ринку за умови отримання ними надприбутків	Стимулюючі інструменти
Поліпшення якості товарів і послуг	Оцінка якості товарів / послуг	Встановлення на законодавчому рівні стандартів якості товарів і послуг	Сприяння розвитку інноваційних підприємств

1	2	3	4
Недопущення дефіциту товарів і послуг	Аналіз співвідношення попиту та пропозиції на ринку	Зрівняння попиту та пропозиції на ринку	Зрівняння попиту та пропозиції на ринку
Контроль над державними закупівлями	Аналіз державних закупівель на певному ринку	Державні закупівлі з метою підтримки товаровиробників малого та середнього бізнесу	Державні закупівлі з метою підтримки товаровиробників
Виключення недобросовісних методів конкурентної боротьби	Моніторинг діяльності підприємств на предмет недобросовісних методів конкурентної боротьби	Боротьба з недобросовісними методами конкурентної боротьби	Сприяння розвитку добросовісної конкуренції на ринку
Підтримка і сприяння малому бізнесу	Аналіз кількості й ефективності функціонування підприємств малого та середнього бізнесу ринку	Контроль над злиттями та поглинаннями	Підтримка наявних підприємств на ринку та сприяння створенню нових підприємств
Моніторинг і контроль розвитку ринків	Моніторинг ситуації, що складається на кожному окремому ринку	Заходи відповідно до отриманих результатів моніторингу відповідно до загальної економічної політики	Заходи відповідно до отриманих результатів моніторингу відповідно до загальної економічної політики
Створення сприятливого інвестиційного клімату	Аналіз інвестиційної привабливості ринку	Залучення інвестицій на стратегічно важливі ринки	Залучення інвестицій на стратегічно важливі ринки

В цілому всі параметри оцінювання, які приведені в табл. 1, поділяються на 3 основні напрями: оцінка ситуації, що складається в певний період часу; характеристики розвитку конкурентного середовища.

Отже, спираючись на цілі державного регулювання у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції, визначаються напрями діяльності органів антимонопольного контролю. Першочерговою складовою є визначення ситуації, що складається на ринку щодо кожного окремого елемента регулювання. Важливим є те, що кожен елемент регулювання підлягає впливу як з боку антимонопольних, так і конкурентних заходів, що в цілому створює загальну систему антимонопольного регулювання, спрямовану як на забезпечення розвитку конкурентного середовища, так і на захист від недобросовісної конкуренції, боротьбу з домінуючим положенням, що є антимонопольною складовою. Розглядати ці складові окремо не вірно, бо саме з урахуванням обох напрямів регулювання визначається кінцевий результат діяльності всієї політики. Результативність політики залежить від отриманого результату регулювання, конкретних заходів, що проводяться органами антимонопольного контролю. Ефективність реалізації державної політики являє собою більш складний механізм, що залежить від інших складових елементів державного регулювання економіки та є похідною від загальної ефективності економічної політики держави.

Висновки. Цілі політики держави у сфері регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції визначаються належно до напрямів реалізації відповідного регулятивного впливу, що в цілому має відповідати імперативу забезпечення належних умов для розвитку ринкової конкуренції та протидії проявам монополізму. При обґрунтуванні напрямків і стратегічних орієнтирів державної політики, а також при розробці заходів, необхідних для досягнення поставлених цілей та отримання бажаних результатів, доцільним є визначення диференціації цілей за критеріями ефективності та результативності. Необхідність такої диференціації визначається розмаїттям цілей і завдань державної політики у сфері регулювання конкурентних відносин та економічної інтеграції, в рамках якої частка очікуваних результатів носить досить чіткий і формалізований характер (зокрема, дозволяє визначити цільовий характер видатків, які мають бути витрачені для досягнення цих цілей), тобто такі цілі повністю відповідають критерію ефективності. Параметри оцінювання за цим підходом, поділяються на три основні напрями, що визначають пріоритети та напрями діяльності органів державного антимонопольного контролю: оцінка ситуації, що складається в цей період часу; характеристики антимонопольного регулювання; характеристики розвитку конкурентного середовища.

Напрямки подальших досліджень у сфері оцінки ефективності та результативності державного регулювання процесів ринкової концентрації та корпоративної інтеграції мають бути пов'язані з розробкою алгоритму визначення та обґрунтування складу відповідної системи показників оцінювання.

Література: 1. Безух О. В. Теоретичні проблеми правового регулювання відносин економічної конкуренції : монографія. Київ : НДІПІП НАПрН України, 2013. 270 с. 2. Гайдученко Ю. О. Конкурентна та антимонопольна політика держави

в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка*. 2010. Вип. 10. С. 21–25. **3.** Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Зінченко В. А., Іванова О. Ю., Чечетова-Терашвили Т. М. Деретулювання економіки: проблеми та перспектив. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 287 с. **4.** Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки : монографія / за заг. ред. В. Д. Лагутіна. Київ : КНТЕУ, 2008. 308 с. **5.** Корчак Н. М. Державне регулювання відносин конкуренції в Україні (господарсько-правовий аспект) : монографія. Київ : Національна академія прокуратури України, 2014. 336 с. **6.** Мовчан А. В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах європейської інтеграції. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 127–131. **7.** Мороз О. В., Несен Л. М., Філатова Л. С. Альтернативні теорії ринку та їх використання в регулятивній політиці. *Економіка розвитку*. 2015. № 1. С. 20–25. **8.** Попов О. Є., Мордовець А. В. Обґрунтування пріоритетів державної підтримки партнерських відносин у сфері міжсекторальної взаємодії. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1 (21). С. 160–171. **9.** Соловьева О. А. Государственное регулирование предпринимательства в условиях трансформации современной экономики : монография. Челябинск : Челябинский государственный университет, 2012. 156 с. **10.** Bruner R. F., Perella J. R. *Applied Mergers and Acquisitions*. Wiley, 2004. 1056 p. **11.** Reed S., Lajoux A., Nesvold H. *The Art of M&A: A Merger Acquisition Buyout Guide: 4th Edition*. McGraw-Hill Education, 2007. 1100 p. **12.** Wackowski K., Gavkalova N. *The Paradigm of the State Regulatory Policy. Економіка розвитку*. 2016. № 2. С. 40–43.

References: **1.** Bezukh O. V. *Teoretychni problemy pravovoho rehuliuвання vidnosyn ekonomichnoi konkurentsii* : monohrafiia [Theoretical Problems of Legal Regulation of Economic Competition Relations: monograph]. Kyiv : NDIPPIP NAPrN Ukrainy, 2013. 270 p. **2.** Haiduchenko Yu. O. *Konkurentna ta antymonopolna polityka derzhavy v Ukraini* [Competitive and Antimonopoly Policy of the State in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Ekonomika*. 2010. Issue 10. P. 21–25. **3.** Kyzym M. O., Ivanov Yu. B., Zinchenko V. A., Ivanova O. Yu., Chechetova-Terashvyly T. M. *Derehuliuвання ekonomiky: problemy ta perspektyv*. Kharkiv : VD «ІNZhEK», 2014. 287 p. **4.** *Konkurentna polityka derzhavy v umovakh transformatsii natsionalnoi ekonomiky* : monohrafiia [Competitive Policy of the State in the Conditions of Transformation of the National Economy: monograph] / za zah. red. V. D. Lahutina. Kyiv : KNTEU, 2008. 308 p. **5.** Korchak N. M. *Derzhavne rehuliuвання vidnosyn konkurentsii v Ukraini (hospodarsko-pravovyi aspekt)* : monohrafiia [State Regulation of Competition Relations in Ukraine (Economic-Legal Aspect): monograph]. Kyiv : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, 2014. 336 p. **6.** Movchan A. V. *Pravove rehuliuвання zakhystu ekonomichnoi konkurentsii v umovakh yevropeiskoi intehtratsii* [Legal Regulation of Protection of Economic Competition in the Conditions of European Integration]. *Pravo.ua*. 2016. No. 1. P. 127–131. **7.** Moroz O. V., Nesen L. M., Filatova L. S. *Alternatyvni teorii rynku ta yikh vykorystannia v rehuliatyvniі politytsi* [Alternative Market Theories and Their Use in Regulatory Policy]. *Економіка розвитку*. 2015. No. 1. P. 20–25. **8.** Popov O. Ye., Mordovets A. V. *Obgruntuvannia priorytetiv derzhavnoi pidtrymky partnerskykh vidnosyn u sferi mizhsektoralnoi vzaemodii* [Substantiation of Priorities of State Support of Partnership Relations in the Field of Intersectoral Interaction]. *Економіка і орhanizatsiia upravlinnia*. 2016. No. 1 (21). P. 160–171. **9.** Soloveva O. A. *Gosudarstvennoye regulirovaniye predprinimatelstva v usloviyakh transformatsii sovremennoy ekonomiki* : monografiya [State Regulation of Entrepreneurship in the Conditions of Transformation of Modern Economy: monograph]. Chelyabinsk : Chelyabinskii gosudarstvennyi universitet, 2012. 156 p. **10.** Bruner R. F., Perella J. R. *Applied Mergers and Acquisitions*. Wiley, 2004. 1056 p. **11.** Reed S., Lajoux A., Nesvold H. *The Art of M&A: A Merger Acquisition Buyout Guide: 4th Edition*. McGraw-Hill Education, 2007. 1100 p. **12.** Wackowski K., Gavkalova N. *The Paradigm of the State Regulatory Policy. Економіка розвитку*. 2016. No. 2. P. 40–43.

Інформація про авторів

Кирилюк Андрій Олександрович – аспірант кафедри політичної економії Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: andreykiriluk@yahoo.com).

Шрам Поліна Ігорівна – аспірант кафедри політичної економії Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна; e-mail: olegshram90@gmail.com).

Информация об авторах

Кирилюк Андрей Александрович – аспірант кафедри политической экономии Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: andreykiriluk@yahoo.com).

Шрам Полина Игоревна – аспірант кафедри политической экономии Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харьков, 61166, Украина; e-mail: olegshram90@gmail.com).

Information about the authors

A. Kyryliuk – Postgraduate Student of Department of Political Economy of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61116, Ukraine; e-mail: andreykiriluk@yahoo.com).

P. Shram – Postgraduate Student of Department of Political Economy of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61116, Ukraine; e-mail: olegshram90@gmail.com).

*Стаття надійшла до ред.
12.06.2018 р.*